

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนระหว่าง พ.ศ. 2508-2516

ในปี พ.ศ. 2508 ได้มีการประชุมรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการจัดการไม่รู้หนังสือ (The World Congress of Ministers of Education on the Eradication of Illiteracy) ขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศอิหร่าน ระหว่างวันที่ 8-19 กันยายน ที่ประชุมลงมติให้ถือเอาวันที่ 8 กันยายนของทุกปีเป็น "วันสากลแห่งการส่งเสริมให้รู้หนังสือ" (International Literacy Day) ผลแห่งการประชุมคราวนี้ ที่ประชุมได้ยอมรับว่า การสอนประชาชนให้อ่านออกเขียนได้อย่างดีเยี่ยมไม่เพียงพอ เพราะไม่สามารถช่วยให้ผู้อยู่ที่ยากจนได้ ควรเพิ่มการสอนทักษะเกี่ยวกับอาชีพที่คนในท้องถิ่นนั้นทำอยู่ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ผู้อยู่ยากจนจะได้ความรู้ที่ได้รับไปใช้ปรับปรุงอาชีพและความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น แนวการสอนใหม่นี้แตกต่างจากการศึกษาหลักระดับฐานเดิม ซึ่งแยกเนื้อหาของหลักสูตรการอ่านและเขียนกับอาชีพออกจากกัน แต่แนวการสอนใหม่นี้จะสร้างแบบเรียนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับอาชีพที่เรียนทำให้ผู้อยู่ยากจนนอกจากจะได้ความรู้ทางคำอ่านและเขียนแล้ว ยังได้รับความรู้เรื่องอาชีพควบคู่กันไปด้วย การศึกษาแนวใหม่นี้เรียกว่าการสอนแบบสมกิจ (Work Oriented Functional Literacy)

ในปีเดียวกันนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาข้อเสนอแนะของคณะผู้แทนไทยซึ่งกลับจากการประชุมครั้งนั้นแล้ว จึงได้เสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้น ด้วยเหตุผล 4 ประการคือ¹

1. การศึกษาผู้ใหญ่ในปัจจุบัน ทำกันหลายหน่วยงาน อาจทำให้เกิดการซ้อนงานและ

¹ กองการศึกษาผู้ใหญ่, รายงานการศึกษาผู้ใหญ่ ประจำปี 2509 เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม, หน้า 8.

ขาดการประสานงานกัน แต่เมื่อมีคณะกรรมการอำนวยการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติขึ้นแล้วก็จะทำให้การประสานงานดีขึ้น

2. การศึกษาผู้ใหญ่ควรมีโครงการระดับชาติไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ
3. ในนานาประเทศเขามักจะมีคณะกรรมการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ
4. เนื่องจากปัจจุบันยูเนสโกมีความสนใจเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่มากขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการรวบรวมสถิติเกี่ยวกับงานการศึกษาผู้ใหญ่ว่าได้ดำเนินการอย่างไร ใช้จ่ายเงินไปอย่างไร และผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เปรียบเทียบกับชาติอื่น ๆ และร่วมมือกับยูเนสโกได้เต็มที่

ซึ่งในที่สุดคณะรัฐมนตรียอมรับข้อเสนอแนะของกระทรวงศึกษาธิการ แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2509 มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน ปลัดกระทรวงและอธิบดีที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการรวม 15 ท่าน คณะกรรมการอำนวยการนี้ทำหน้าที่กำหนดหลักการ วางแผนงาน วัตถุประสงค์ และนโยบายในการดำเนินงาน ติดตามผลและวิจัยงานการศึกษาผู้ใหญ่ นอกจากนั้นยังได้พิจารณากันถึงเรื่องการค้าเงินงานการศึกษาผู้ใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ในปัจจุบัน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาวางแผนประสานงานกันให้รัดกุมยิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 2509 กองส่งเสริมอาชีพ กรมอาชีวศึกษา ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐ (United States Operation Mission) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า ยูซอม (USOM) ในการจัดตั้งหน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่เพิ่มขึ้น ตามโครงการพัฒนาการศึกษาชนบท เพื่อผลิตช่างฝีมือระดับปานกลาง โดยยูซอมจะเป็นผู้จัดหายานพาหนะ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์การศึกษา พร้อมทั้งทุนการศึกษาและค่างานแก่ครูภายในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังได้ให้ปรึกษาในควนหน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่รวมปฏิบัติงานตามโครงการ 1 คนโดยจะจัดตั้งขึ้นปีละ 9 หน่วยรวมเป็น 54 หน่วย ในปี พ.ศ. 2515¹

¹ กองส่งเสริมอาชีพ, กรมอาชีวศึกษา, หน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ (พระนคร : โรงพิมพ์ส่งเสริมการพิมพ์, 2512), หน้า 5.

ในปี พ.ศ. 2509 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งหน่วยจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านขึ้น ในจังหวัดที่อยู่ภายใต้เขตเร่งรัดพัฒนาของกองอำนวยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติหรือกรป.กลาง รวม 12 หน่วยคือ จังหวัดสกลนคร นครพนม และกาฬสินธุ์ จังหวัดละ 3 หน่วย จังหวัดนครราชสีมาและยะลาจังหวัดละ 2 หน่วย และจังหวัดเลย 1 หน่วย หน่วยอาจจะตั้งอยู่ที่ตัวจังหวัดหรืออำเภอ หอสมุดประชาชน หรือศูนย์อื่นใดที่เหมาะสม แต่ละหน่วยจะมีบรรณารักษ์ประจำ 1 คน มีรถจักรยานยนต์ขนาด 50 ซี.ซี. เป็นพาหนะ 1 คัน บรรณารักษ์จะออกติดตามกับท้องถิ่นขอความร่วมมือไอ้ของของสภาประชาชน มุมของร้านใดร้านหนึ่ง บ้านกำนัน บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือสถานที่ เป็นแหล่งกลางของชุมชนเป็นที่จัดไว้หนังสือ แลหาอาสาสมัครเป็นผู้เผ่าดูแลรักษา โดยแต่ละหน่วยจะจัดที่อ่านหนังสือประมาณ 10 แห่ง บรรณารักษ์จะนำหนังสือออกหมุนเวียนไปตามที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เกือบละประมาณ 2 ครั้ง ในปีต่อมาได้จัดตั้งเพิ่มขึ้นอีก 10 หน่วย ที่จังหวัดอุบลราชธานี บุรีรัมย์ หนองคาย อุตรดิตถ์ ปัตตานี และสตูล¹

ในปี พ.ศ. 2510 รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ยิ่งขึ้น ในฐานะที่การศึกษาผู้ใหญ่เป็นการพัฒนากำลังคนส่วนหนึ่ง จึงได้เอางานการศึกษาผู้ใหญ่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่สอง ซึ่งเริ่มจากปี พ.ศ. 2510-2514

ในปี พ.ศ. 2511 แผนการศึกษาประชาชน ต้องการปรับปรุงขยายหอสมุดประชาชนให้ถึงมือประชาชนในชนบทอย่างแท้จริง แต่การจัดในรูปหอสมุดของลงทุนสูง จึงทำโครงการจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งกำหนดจะจัดตามโรงเรียนผู้ใหญ่หรือโรงเรียนชุมชนหรือโรงเรียนที่มีโครงการจะจัดสอนการศึกษาผู้ใหญ่ โดยมีหลักการหมุนเวียนหนังสือ คือ มีบรรณารักษ์เป็นลูกจ้างจังหวัดละ 1 คน มีรถยนต์ 1 คัน ออกหมุนเวียนหนังสือตามหน่วยต่างๆ จังหวัดละ 20 หน่วย มีหนังสือ 21 ชุด ชุดที่ 21 เป็นชุดอะไหล่ ทั้งนี้โดยได้รับความช่วยเหลือทางด้านการเงินและอุปกรณ์จากองค์การยูนิเซฟ และเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2512 ต่อมาเมื่ออุปสรรคด้านการเงินของยูนิเซฟเลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2516

¹ วีระ นวพันธุ์, "การจัดหอสมุดประชาชนและการดำเนินงานการศึกษาประชาชน", วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ 32 : (มกราคม 2512) : 19.

ในปี พ.ศ.2511 กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้เริ่มทดลองโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ (Work Oriented Functional Literacy) ตามแนวของยูเนสโกขึ้นที่จังหวัดลำปาง ระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2511 เป็นเวลา 5 เดือนเต็ม ที่อำเภอเมือง 10 ห้องเรียน และอำเภอองาว 10 ห้องเรียน

ในปีเดียวกันนี้ กองการศึกษาผู้ใหญ่ก็เตรียมการขยายการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญไปจนถึงระดับ 5 ซึ่งเทียบเท่า ม.ศ.5 และได้เริ่มเปิดเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ.2512

ในปี พ.ศ.2512 เนื่องจากประชาชนให้ความสนใจโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจมากขึ้น จึงได้ขยายโครงการนี้ออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในภาคศึกษา 8 ครอบคลุมทุกจังหวัด

โครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ แม้จะได้รับผลสำเร็จพอสมควรก็เฉพาะในด้านการอ่านเขียนและช่วยจูงใจต่อการมาเรียนของผู้ใหญ่พอสมควร แต่ก็ประสบปัญหาอีกหลายประการคือ

1. ความสามารถของครู โดยที่การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ มุ่งใช้ครูที่มีอยู่แล้วในโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งครูเหล่านี้ได้รับการศึกษามาสำหรับสอนเด็ก มิใช่เพื่อสอนผู้ใหญ่ ฉะนั้นจึงมีครูจำนวนมากสอนผู้ใหญ่แบบสอนเด็ก อนึ่ง การสอนเรื่องการอาชีพก็ การอยู่ดีกินดี ก็ ผู้สอนจะต้องมีความสามารถและมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ พอสมควร จึงจะสอนได้ด้วยความเชื่อมั่น แต่โดยที่ครูเหล่านี้มิได้รับการฝึกฝนให้มีความสามารถทางด้านปฏิบัติมากกว่าผู้เรียน เช่น การทำนา ผู้เรียนซึ่งเป็นชาวนาอยู่แล้ว อาจมีความรู้ความชำนาญมากกว่าครูสอน ควบเหตุนี้ครูผู้สอนจึงมักแค่อ่านเขียนและขีดเลขตามหนังสือเรียน ซึ่งครูมีความถนัด และมีความรู้มากกว่าผู้เรียน มิได้มุ่งในการส่งเสริมอาชีพ ดังที่โครงการทดลองแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้¹

¹โกวิท วรพิพัฒน์, "สรุปโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ", 2514, หน้า 2. (เอกสารอัครสำเนา).

2. การขาดแคลนวิทยากร เมื่อเริ่มวางโครงการนี้ ได้วางแผนไว้ว่า นอกเหนือจาก ครูผู้สอนจะทำการสอน อ่าน เขียน และอาชีพแล้ว จะมีการเชิญวิทยากรพิเศษในสายอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร เช่น เกษตรอำเภอ อนามัยอำเภอ และ สัตวแพทย์ มาให้ความรู้เพิ่มเติม ต่อจากการสอนของครู จากการดำเนินงานพบว่า มีอุปสรรค เพราะจำนวนวิทยากรตามท้องถิ่น ที่เปิดสอนมีไม่พอ โรงเรียนที่เปิดสอนอยู่ไกลจากวิทยากร การเดินทางลำบาก ไม่มียานพาหนะ ประจำทาง ทำให้การเดินทางแต่ละครั้งต้องใช้เวลาช้านาน และทำให้งานประจำเสียไปด้วย ประกอบกับโรงเรียนส่วนใหญ่เปิดสอนในเวลาากลางคืน การเดินทางของวิทยากรย่อมเสี่ยงต่ออันตราย อุปสรรคเหล่านี้เป็นเหตุให้ไม่สามารถเชิญวิทยากรได้ดังที่วางแผนไว้¹

3. ตำราเรียน เพราะเหตุที่ครูมีความสามารถจำกัดดังกล่าวแล้วคอนตัน ครูจึงยึด ตำราเรียนเป็นหลักในการสอน แต่ตำราเรียนมีได้เขียนเพื่อให้ครูสอนในตำราเท่านั้น ครูจะต้อง สาคิดและปฏิบัติด้วย เมื่อครูไม่มีประสบการณ์ทางด้านปฏิบัติกว้างขวางพอ ผู้เรียนจึงไม่ได้รับ ประโยชน์เท่าที่ควร²

ในเดือนมกราคม พ.ศ.2513 องค์การศึกษาลอก ได้จัดการประชุมขึ้นที่ประเทศอินเดีย เพื่อพิจารณาบรรจุการศึกษาประชากรและการวางแผนครอบครัวเข้าในหลักสูตร Functional Literacy ในประเทศต่าง ๆ โดยให้ชื่อว่า Functional Literacy and Family Life Education คณะผู้แทนจากประเทศไทยเห็นว่า หากจะมีการเพิ่มเติมเนื้อหาของหลักสูตรก็ควรที่จะปรับปรุงหลักสูตรเดิมด้วย องค์การต่างประเทศหลายองค์การเช่น องค์การศึกษาลอก และองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐ (United States Operations Mission) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า ยูซอม (USOM) ยินดีให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านการเงินเพิ่มเติมและ นักวิชาการ³

¹โกวิท วรพิพัฒน์, "สรุปโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ", หน้า 2.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

³กองการศึกษาผู้ใหญ่, กรมสามัญศึกษา, วารสารการศึกษาผู้ใหญ่, 36

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2513 ประเทศไทยได้ทำการปรับปรุงโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจเสียใหม่ โดยยึดหลักการว่า ปัญหาในการพัฒนาชนบทประกอบด้วยอุปสรรค 3 ประการ คือ ประชาชนขาดความรู้ที่จำเป็น ประชาชนขาดความเชื่อในวิ ทยาการและความรู้ใหม่ ๆ และ ประชาชนขาดความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โครงการใหม่นี้ได้รับการขนานนามว่าเป็นโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จของประเทศไทย และมีหน้าที่หลัก 2 ประการคือ กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมคตินิยมและค่านิยมพฤติกรรม และเตรียม ธารชนบทให้พร้อมที่จะรับบริการและความช่วยเหลือจากพัฒนากรสาขาต่าง ๆ และได้เริ่มดำเนินการทดลอง ในปี 2514 ที่จังหวัดลำปาง และจังหวัดแพร่ จังหวัดละ 10 แห่ง โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากยูเนสโก องค์การการศึกษาโลก และยูซอม

ในปี พ.ศ. 2513 นี้ กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้วางโครงการจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จากแนวความคิดว่า การจัดการศึกษาโดยการจัดเสนอข้อมูลของความเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคมและสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน เพื่อประชาชนจะได้นำไปใช้เป็น ข้อมูลในการคิดแก้ปัญหาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน จะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้คนคิดเป็น แก้ปัญหา เป็น สามารถปรับปรุงตนเองให้ประสมกลมกลืนกับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น ซึ่งจะเป็น ผลให้คนเรามีความสุข¹ โครงการนี้ลงทุนค่าใช้จ่ายไม่มากนัก และได้ผลคุ้มค่า สามารถขยาย ให้ครอบคลุม 46,000 หมู่บ้านทั่วประเทศไทยได้ภายใน 10 ปี เมื่อประชาชนมีหนังสือสำหรับอ่าน อยู่ใกล้มืออย่างทั่วถึง ก็หวังได้ว่าประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีนิสัยรักการอ่านหนังสือมากขึ้น และกลับล้มหนังสือน้อยลง โดยเฉพาะถ้าได้ติดตามอ่านหนังสือพิมพ์อยู่เป็นประจำแล้ว ก็ยิ่งช่วยให้รู้ทันเหตุการณ์ รับรู้การดำเนินงานของรัฐบาล สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง² การจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์

¹โกวิท วรพิพัฒน์, "ความต้องการขั้นพื้นฐานของการเรียน", วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ 11 : 57 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2517) : 13-17.

²สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานสภาพข้อเท็จจริงของการศึกษา นอกโรงเรียน พ.ศ. 2512-2516 โกรเนียวเย็บเล่ม, 2518, หน้า 41.

ประจำหมู่บ้านได้เริ่มทดลองจัดที่จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดแรก ในปี 2515 จำนวน 75 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการอ่านและป้องกันการลืมนั่งสอ และเพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ประชาชน¹

ในปี พ.ศ.2515 ได้ขยายโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จไปทั่วทุกจังหวัดในเขตการศึกษา 8 และเริ่มจัดในเขตการศึกษา 3 ด้วย

ในปีเดียวกันนี้ ได้ยกกองส่งเสริมอาชีพในกรมอาชีวศึกษา แล้วโอนโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่จำนวน 41 แห่งจากจำนวนทั้งหมด 45 แห่งไปเป็นงานของกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา และโอนงานโรงเรียนสารพัดช่าง 4 โรงเรียน และโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ที่ส่งงานไว้เพื่อขยายเป็นโรงเรียนสารพัดช่างอีก 4 โรงเรียน รวมเป็น 8 โรงเรียน ให้เป็นงานหลักสูตรพิเศษของกองโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา²

ในปี พ.ศ.2516 โครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จของประเทศไทย ได้รับรางวัลชมเชยจากยูเนสโก ในฐานะที่เป็นโครงการที่เกิน ขณะเดียวกัน ศ.อ.ศ.อ. ได้เริ่มทดลองโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ สำหรับใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุบลราชธานี

นโยบายในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษานอกระบบระหว่าง พ.ศ.2508-2516 นอกจากนโยบายและความมุ่งหมายซึ่งกำหนดมาแล้วแต่เดิมแล้ว ในปี พ.ศ.2510 รัฐบาลได้กำหนดนโยบาย เป้าหมาย ในการพัฒนาและดำเนินการศึกษานอกระบบไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สอง (พ.ศ.2510-2514) ไว้ดังนี้

¹สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับชาติ, รายงานสภาพข้อเท็จจริงของการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ.2512-2516 หน้า 38.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

จัดการศึกษาผู้ใหญ่โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษาต่อเนื่องกับการศึกษาภาคบังคับ
ในโรงเรียน และมุ่งหมายให้มีความรู้ทั้งด้านหนังสือควบคู่ไปกับวิชาชีพ เนื่องจากกา
ศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนมีระยะเวลาสั้น และส่วนใหญ่ผู้จบการศึกษายังมีอายุน้อย รัฐ
จึงจะใช้บริการช่วยการศึกษาเพิ่มเติม โดยรูปการศึกษาผู้ใหญ่ และมุ่งให้การศึกษาผู้ใหญ่ช่วย
เพิ่มรายได้ของผู้รับการศึกษาด้วย¹

การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาผู้ใหญ่จะเน้นหนักทั้งในด้านอาชีพและการศึกษาทั่วไป
คาดว่าจะเพิ่มจำนวนผู้ใหญ่หนังสือให้โดยประมาณ 300,000 คน จะมีการจัดตั้งศูนย์การ
ศึกษาผู้ใหญ่ 25 ศูนย์ จะจัดสอนวิชาชีพผู้ใหญ่ใหญ่ประมาณ 6,000 คน

สำหรับค่านาชีวศึกษาก็จะขยายงานโรงเรียนหลักสูตรระยะสั้น และเปิดหน่วย
ฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่อีก 9 หน่วย ในปัจจุบันมี 2 หน่วย จะฝึกอาชีพให้ประชาชนได้ประมาณ
12,700 คน²

ต่อมาในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สาม (2525-2529)
รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบนี้ไว้ในแผนอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้³

ขยายการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้ประชากรได้รับการศึกษาต่อเนื่องเพิ่มเติม
มากขึ้น และเป็นการฝึกอบรมเพื่อเตรียมตัวประกอบอาชีพ

¹สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, (ร่าง) แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่สอง (พ.ศ.2510-2514) โรเนียวเย็บเล่ม, หน้า 260.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 270.

³กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่สาม (2515-2519)
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,), หน้า 6.

การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาอื่น ๆ มีนโยบายในการดำเนินงานดังนี้ คือ

ส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งชั้นมูลฐานและชั้นสืบเนื่อง และการศึกษานอกโรงเรียนแก่เด็กที่มีความจำเป็นต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน หรือไม่มีโอกาสเข้าศึกษาเล่าเรียน โดยสอนให้รู้หนังสือควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพ ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้โดยปรับปรุงส่งเสริมศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ หน่วยงานการศึกษาและฝึกอาชีพเคลื่อนที่ ให้เข้มแข็งและเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและความสนใจของประชาชนแต่ละท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ส่งเสริมการใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา และบริการสื่อสารมวลชนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาผู้ใหญ่มากยิ่งขึ้น

ปรับปรุงและขยายกิจการห้องสมุดประชาชน หน่วยงานเคลื่อนที่และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในทิวากว้างไปสู่ท้องถิ่นใหม่มากยิ่งขึ้น และเพิ่มกิจกรรมทางวัฒนธรรม เขาคอยตามที่เหมาะสม

งานดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ มุ่งจัดการศึกษาขั้นต่อเนื่องสำหรับผู้ใหญ่และผู้ที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ทั้งในด้านวิชาสามัญและวิชาชีพ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ล้มหนังสือและเพิ่มพูนสมรรถภาพทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้มีการจัดห้องสมุดประชาชน และหน่วยโสตทัศนศึกษาผู้ใหญ่เคลื่อนที่ ในระยะของแผนนี้คาดว่าจะเพิ่มปริมาณนักศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นอีก 86,600 คน และจัดหาอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาเพิ่มขึ้น โดยคาดว่าจะใช้เงินงบประมาณทั้งสิ้น 231 ล้านบาท

จะเห็นได้ว่า ในระหว่าง พ.ศ. 2508-2516 นี้มีการพัฒนาในด้านนโยบายและความมุ่งหมายในการจัดการศึกษานอกระบบมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ

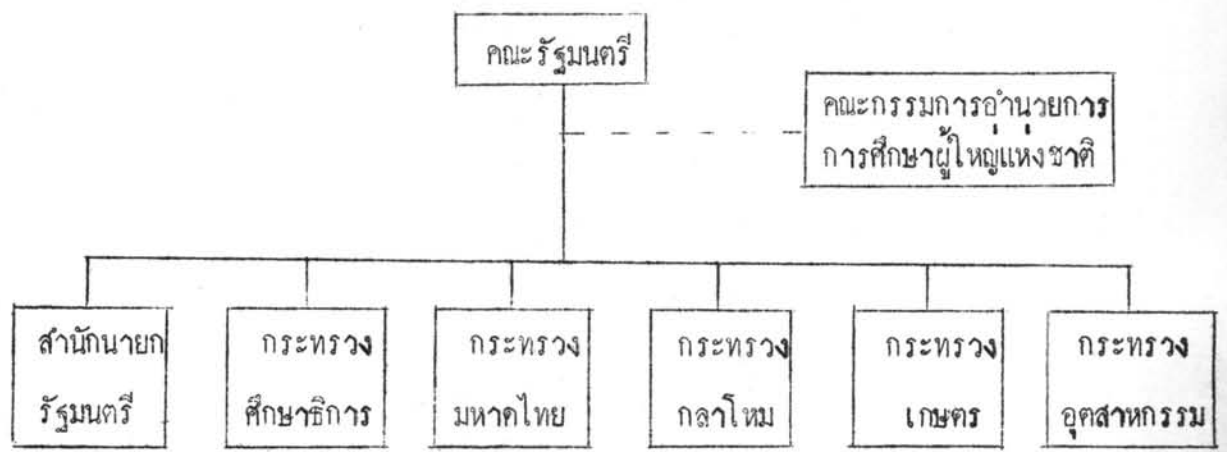
1. มีการขยายขอบเขตของการดำเนินงานการศึกษานอกระบบให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านส่งเสริมอาชีพและการศึกษาประชาชน
2. พยายามดำเนินงานการศึกษานอกระบบให้พุ่งตรงไปถึงตัวประชาชนให้มากยิ่งขึ้น ทั้งในรูปของหน่วยเคลื่อนที่และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
3. พยายามส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมมีบทบาทในการจัดและดำเนินงานการศึกษา นอกระบบให้มากขึ้น โดยเฉพาะการดำเนินงานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

การจัดองค์การบริหารการศึกษา

เมื่อได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ ใน พ.ศ. 2509 องค์การบริหารงานระดับนโยบายในเรื่องการศึกษานอกระบบ จึงมีลักษณะดังแผนผังที่ 9

แผนผังที่ 9

การจัดองค์การบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน พ.ศ. 2509

ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 มีการปรับปรุงองค์กรบริหารภายในกองการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งนี้ เนื่องจากกองการศึกษาผู้ใหญ่ได้ริเริ่มทดลองโครงการใหม่บางโครงการ จึงต้องการให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงาน พร้อมทั้งเผยแพร่ผลงานโครงการเหล่านี้โดยเฉพาะ และในขณะเดียวกันก็ต้องการให้มีการประมวลข้อมูลในการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ และนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาวต่อไป จึงเพิ่มหน่วยงานภายในขึ้นอีกสองฝ่ายคือ

1. ฝ่ายโครงการ มีหน้าที่ดำเนินงานโครงการทดลองแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ โครงการทดลองที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และเผยแพร่งานที่เกี่ยวกับโครงการที่จัดทำ¹

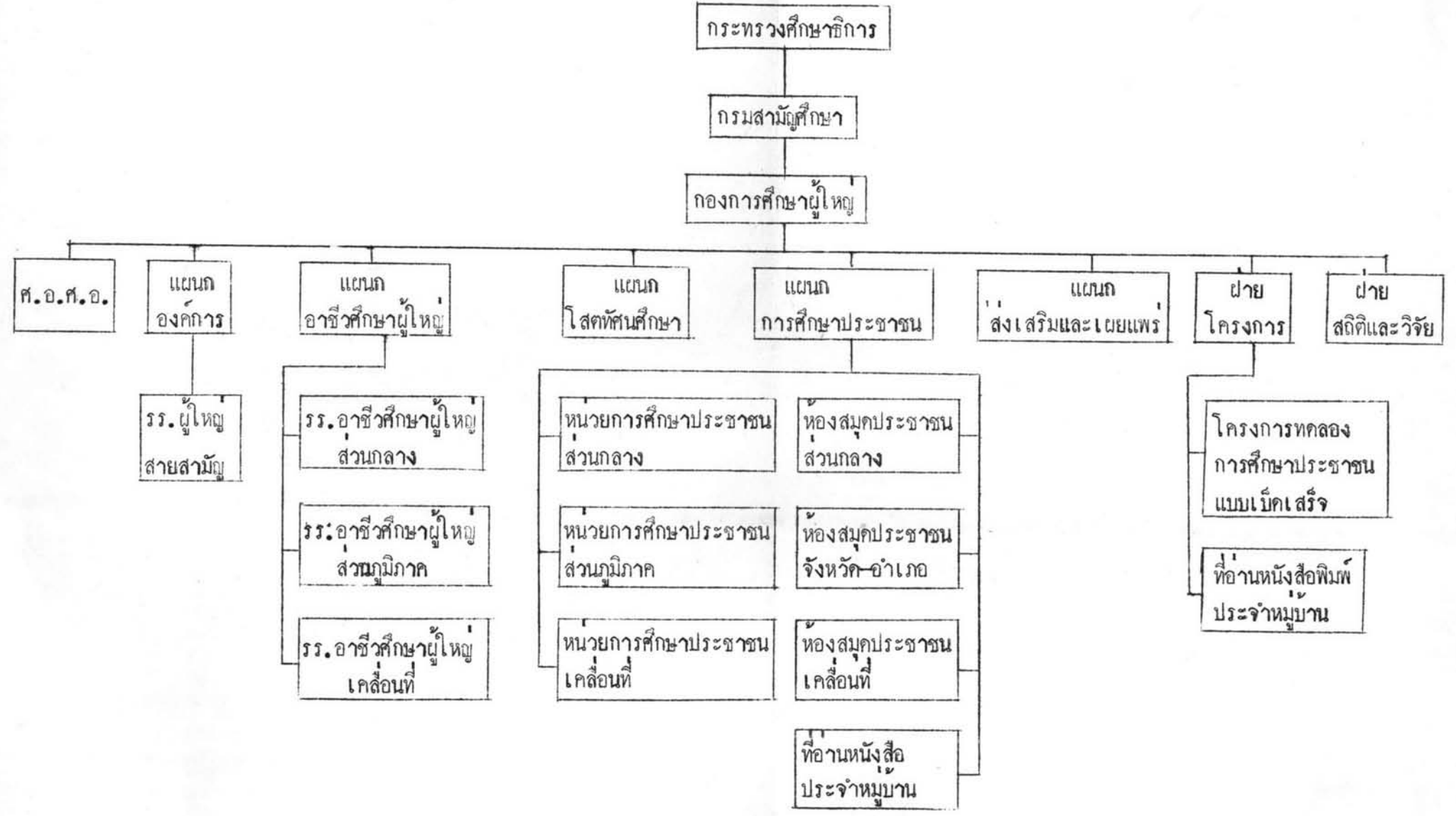
2. ฝ่ายสถิติและวิจัย มีหน้าที่รวบรวมสถิติเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ ค่าเนิการเกี่ยวกับโรงเรียนผู้ใหญ่ จัดแบบและจัดทำรายงานประจำปีของกองการศึกษาผู้ใหญ่²

ดังนั้นกองการศึกษาผู้ใหญ่ในปี พ.ศ. 2514 จึงแบ่งออกเป็น 5 แผนก และ 2 ฝ่าย ดังแผนผังที่ 10

¹กรมสามัญศึกษา, รายงานประจำปี 2514 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516), หน้า 59.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

การจัดองค์กรบริหารของกองการศึกษาผู้ใหญ่ พ.ศ.2514

ในปี พ.ศ. 2515 มีการปรับปรุงองค์การบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียนใน
กระทรวงศึกษาธิการหลายประการ คือ

1. รวมงานของกรมสามัญศึกษาและกรมวิสามัญศึกษา เข้าด้วยกันเป็นกรมสามัญศึกษา
และแยกงานเกี่ยวกับโรงเรียนราษฎร์ไปตั้งเป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
2. ยุบกองส่งเสริมอาชีพในกรมอาชีวศึกษา โดยโอนงาน โรงเรียนสารพัดช่างไปสังกัด
กองโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา และโอนงานหน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ไปสังกัดกองการศึกษาผู้ใหญ่
กรมสามัญศึกษา
3. ปรับปรุงองค์การบริหารภายในกองการศึกษาผู้ใหญ่ใหม่โดยแบ่งออกเป็น ๘ ฝ่ายเพื่อ
ให้ระบบงานแบ่งออกเป็นสัดส่วนตามหน้าที่ และเชื่อมโยงเป็นวงจร กล่าวคือ มีฝ่ายติดตามประเมินผลและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาให้ฝ่ายวางแผนนำไปวิเคราะห์วิจัย เพื่อกำหนดแผนดำเนินงานทั้งระยะ
และยาว ให้ฝ่ายปฏิบัติการนำไปปฏิบัติร่วมกับฝ่ายวิชาการ มีฝ่ายธุรการคอยบริการและฝ่าย
ประสานงานคอยติดต่อสัมพันธ์กับทุก ๆ ฝ่าย สำหรับหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ มีดังนี้¹
ฝ่ายธุรการ มีหน้าที่ดำเนินงานธุรการทั่วไปของกอง ทำหน้าที่ประสานงานกับฝ่าย
ต่าง ๆ ภายในกรม จัดงานบริหารบุคคลโดยร่วมมือกับกองการเจ้าหน้าที่
ฝ่ายแผนงาน มีหน้าที่รวบรวมสถิติและข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ วางแผนดำเนินงานของกองการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
ฝ่ายปฏิบัติการ มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ 7 งานคือ งานสาย
สามัญ งานส่งเสริมอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ งานโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ งานโครงการแก้ไขการ
ไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ งานห้องสมุดประชาชน งานส่งเสริมการอ่านของประชาชนและงาน
การศึกษาประชาชน

¹กรมสามัญศึกษา, รายงานประจำปี 2515 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517),
หน้า 77-78.

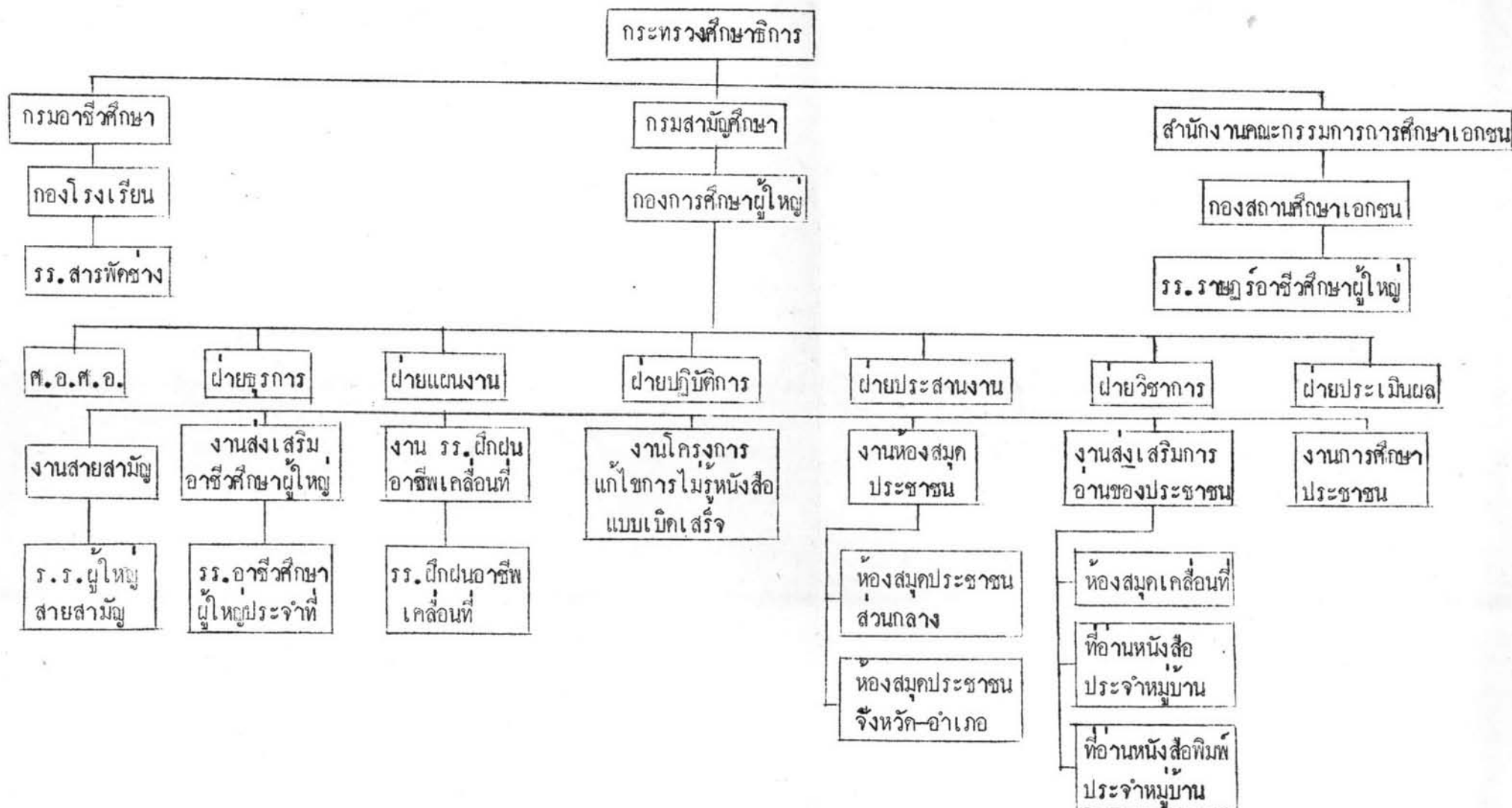
ฝ่ายประสานงาน ทำหน้าที่เป็นสำนักเลขาธิการของคณะกรรมการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ และทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่จัดงานการศึกษาผู้ใหญ่ พร้อมกับเผยแพร่ส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่

ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ร่วมมือกับกรมวิชาการและหน่วยงานอื่น ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรแบบเรียน จัดทำวัสดุอุปกรณ์การสอน อบรมครู ให้คำปรึกษาคณะกรรมการบริหารและวิชาการ ตลอดจนศึกษาค้นคว้า และติดตามการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงงานการศึกษาผู้ใหญ่ต่อไป

ฝ่ายประเมินผล มีหน้าที่จัดการสอบไล่นักศึกษาผู้ใหญ่ระดับต่าง ๆ รวบรวมเกี่ยวกับการสอบได้ เพื่อนำมาวิเคราะห์สมรรถภาพการดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ และประเมินผลหรือติดตามผลโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ที่กองจัดเอง หรืองานที่กองร่วมจัด หรือส่งเสริมให้หน่วยงานอื่นจัด

องค์การบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2515
ปรากฏผังแผนผังที่ 11

แสดงหน่วยงานการศึกษาในระบบโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2515

สำหรับจำนวนโรงเรียนหรือหน่วยงานการศึกษาที่ดำเนินการอยู่จนถึงปี พ.ศ.2515
ปรากฏดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9
แสดงจำนวนโรงเรียนหรือหน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ในปี พ.ศ.2515

ประเภท	จำนวนโรงเรียน
<u>ในงบประมาณ</u>	
1. โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ	673
2. โรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่	153
เคลื่อนที่	72
3. โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่	41
4. ห้องสมุดประชาชนประจำที่	338
เคลื่อนที่	4
5. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	75
6. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	60
7. หน่วยการศึกษาประชาชน	72
<u>นอกงบประมาณ</u>	
โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญและสายอาชีพที่จัดโดยหน่วยอื่น	102

การบริหารงานบุคคล

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนระหว่าง พ.ศ. 2509-2516
ได้แก่

1. ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในกองการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะในส่วนกลางได้รับการปรับปรุงในด้านคุณวุฒิและปริมาณมาก ดังปรากฏในตารางที่ 10

ตารางที่ 10

แสดงจำนวนข้าราชการในกองการศึกษาผู้ใหญ่จำแนกตามชั้นและวุฒิ

ประเภท	วุฒิ	จำนวนบุคลากร (คน)							รวม	หมายเหตุ
		พิเศษ	เอก	โท	ตรี	จัตวา	วิสามัญ	อุกจ้าง		
1	ปริญญาเอกต่างประเทศ	0	1	0	0	0	0	0	1	
2	ปริญญาโทต่างประเทศ									
	- การศึกษา	0	3	2	0	0	0	0	5	
	- อื่น ๆ	0	1	1	0	0	0	0	2	
3	ปริญญาตรีต่างประเทศ									
	- การศึกษา	0	0	1	0	0	0	0	1	
4.	ปริญญาตรีในประเทศ									
	- การศึกษา	0	0	10	4	0	0	0	14	
	- ปริญญาตรีอื่นๆ และ วุฒิกู	0	0	1	0	0	0	0	1	
	- ปริญญาตรีอื่นไม่มีวุฒิกู	0	0	1	0	0	0	0	1	

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ประ เภท	วุฒิ	จำนวนบุคลากร (คน)							รวม	หมายเหตุ
		พิเศษ	เอก	โท	ตรี	จัตวา	วิ สามัญ	ลูก จ้าง		
5	อนุปริญญาหรือประกาศ- นียบัตรของมหาวิทยาลัย ต่างประเทศ									
	- การศึกษา	0	0	1	2	0	0	0	3	
	- อื่น ๆ	0	0	0	1	0	0	0	1	
6	อนุปริญญาหรือเทียบเท่า									
	- ป.ม. หรือ พ.ม.	0	0	5	1	0	0	2	8	
	- ป.ม.อ.	0	0	0	1	0	0	0	1	
	- ป.ว.ส. ทุกประเภท	0	0	0	7	1	0	2	10	
7	ประกาศนียบัตร									
	- ป.ป. หรือ พ.ป.	0	0	0	1	0	0	0	1	
	- ป.ป.ช. หรือ ว.ท., ป.ว.ช.	0	0	0	0	4	0	3	7	
	- อาชีวศึกษาชั้นสูงหรือ ม.ศ.6 สาขาอาชีพ	0	1	0	0	1	0	0	2	
8	ม.6, พ.ศ.3 หรือเทียบเท่า	0	0	0	4	3	0	8	15	
9	ม.3, ป.7 หรือเทียบเท่า	0	0	0	0	0	0	1	1	
10	ป.4 หรือเทียบเท่า	0	0	0	0	0	0	10	10	

ตารางที่ 10(ต่อ)

ประ เภท	วุฒิ	จำนวนบุคลากร (คน)							รวม	หมายเหตุ
		พิเศษ	เอก	โท	ตรี	จัตวา	วิ สามัญ	ลูก จ้าง		
11	อื่น ๆ (ไปรกระบุ)									
	ม.8	0	0	0	1	1	0	0	2	
	ม.ศ.4	0	0	0	0	2	0	0	2	
	ป.2	0	0	0	0	0	0	1	1	
	ม.4	0	0	0	1	0	0	0	1	
	รวม	0	6	22	23	12	0	27	90	

2. คณะกรรมการอำนวยการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ.2509 มีหน้าที่กำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ ตลอดจนติดตามผลและวางแผนประสานงาน คณะกรรมการชุดนี้มี 15 คน ประกอบด้วย¹

1. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	ประธานกรรมการ
2. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	รองประธานกรรมการ
3. ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
4. ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
5. ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ

¹ กองการศึกษาผู้ใหญ่, รายงานการศึกษาผู้ใหญ่ประจำปี 2509 เอกสารโรเนียว เย็บเล่ม, หน้า 7.

6. ปลัดกระทรวงเกษตร	กรรมการ
7. ปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ	กรรมการ
8. ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
9. ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
10. ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ	กรรมการ
11. อธิบดีกรมพัฒนาชุมชน	กรรมการ
12. เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ	กรรมการ
13. หัวหน้าสำนักงานวางแผนกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
14. อธิบดีกรมสามัญศึกษา	กรรมการและเลขาธิการ
15. หัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่	กรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ

คณะกรรมการอำนวยการนี้ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้น 5

คณะ คือ¹

1. คณะอนุกรรมการว่าด้วยการสอนให้คนรู้หนังสือ (ระดับ 1 เทียบเท่า ป.2)
2. คณะอนุกรรมการว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ชั้นสิบเอ็ด (ทั้งสามัญและอาชีวศึกษา)
3. คณะอนุกรรมการว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ชั้นอุดมศึกษา
4. คณะอนุกรรมการว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อมวลชน
5. คณะอนุกรรมการว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่โดยวิธีอื่น ๆ

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาล ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติขึ้นใหม่ ใน พ.ศ. 2514 คณะกรรมการชุดใหม่มีจำนวน 12 คน ประกอบด้วย²

¹ กองการศึกษาผู้ใหญ่, กรมสามัญศึกษา, ระเบียบและคำสั่งเกี่ยวกับงานการศึกษาผู้ใหญ่ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,), หน้า 6.

² กองแผนงานและวิจัย, กรมการศึกษานอกโรงเรียน, คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน (เอกสารอัครสำเนา).

1. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	ประธานกรรมการ
2. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	รองประธานกรรมการ
3. ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
4. ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
5. ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
6. ปลัดกระทรวงเกษตร	กรรมการ
7. อธิบดีกรมพัฒนาชุมชน	กรรมการ
8. อธิบดีกรมการปกครอง	กรรมการ
9. เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ	กรรมการ
10. ผู้อำนวยการกองวางแผนการศึกษา	กรรมการ
11. อธิบดีกรมสามัญศึกษา	กรรมการและเลขาธิการ
12. หัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่	กรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ

3. ศึกษาพิเศษ กรมการศึกษานักเรียน ¹ สังกัดหน่วยศึกษานิสิต กกรมสามัญศึกษา มีหน้าที่ ดังนี้¹

1. แนะนำ อบรม ให้ความรู้แก่ประชาชน โดยใช้เครื่องมือโสตทัศนศึกษา นำภาพยนตร์ที่เป็นสารคดี การศึกษา ความรู้ด้านอาชีพและการเกษตร ตลอดจนบรรยายข่าวของทางราชการ ให้ประชาชนตามหมู่บ้าน และตามแหล่งชุมนุมต่าง ๆ ทั่วประเทศ

2. มีหน้าที่พิเศษ ให้คำแนะนำชี้แจงแก่ครูผู้ทำการสอนในโรงเรียนผู้ใหญ่ภาคสามัญ ระดับ 1-4 (ประถมต้น ประถมปลาย และมีธยมศึกษา) โรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ หน่วย

¹บรรจง ศศิธรานุกร, "ศึกษานิสิตประจำหมวดการศึกษานักเรียน", วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ 32 : (มกราคม 2512) : 14.

อาชีพศึกษาผู้ใหญ่เคลื่อนที่ และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่หน่วยการศึกษาประชาชน ตลอดจนห้องสมุดประชาชนจังหวัด และอำเภอต่าง ๆ

3. มีหน้าที่ให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือแก่บรรณารักษ์ห้องสมุดเคลื่อนที่และบริการเสนอแนะในการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ต่าง ๆ ในเขตพัฒนา กรป. กลาง (เฉพาะจังหวัดที่อยู่ในเขตพัฒนา กรป. กลาง)

4. มีหน้าที่ประสานงาน และให้ความร่วมมือกับศึกษานิเทศก์ประจำหน่วยต่าง ๆ ทั้งในสำนักงานวิชาการและสำนักงานบริหาร

5. มีหน้าที่วางแผนงานหรือวางโครงการ การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ภายในจังหวัด

6. ให้การศึกษาประชาชน โดยอาจจัดให้มีการบรรยาย ปาฐกถา จัดกิจกรรม หรือสาธิต ตลอดจนการจัดให้มีงานวันการศึกษาผู้ใหญ่ในรอบปี

7. รวบรวมสถิติและติดตามผลการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ แล้วเสนอจังหวัดรายงานให้กองการศึกษาผู้ใหญ่ทราบ

8. มีหน้าที่ติดต่อหรือประชาสัมพันธ์กับประชาชน และหน่วยราชการอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

9. มีหน้าที่ร่างหนังสือ โต้ตอบหนังสือราชการกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเงินเบิกจ่ายเงินงวดต่าง ๆ จากจังหวัดเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่

10. มีหน้าที่วัดผลการศึกษาในด้านการออกข้อทดสอบร่วมกับครูผู้ทำการสอนในโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งภาคสามัญและ ภาคอาชีวศึกษาผู้ใหญ่และมัธยมศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานบุคคลในช่วงนี้ เกิดขึ้นในงานของคณะกรรมการอำนวยการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ ซึ่งตั้งขึ้นมาเพื่อให้มีหน้าที่กำหนดนโยบายและประสานงานตามโครงสร้างของคณะกรรมการนี้ น่าจะช่วยให้การดำเนินงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพดีขึ้น เพราะประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงสุดของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่า ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการคือ¹

¹ สัมภาษณ์ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ครั้งที่ 1 วันที่ 7 ตุลาคม 2523.

1. สำนักงานเลขาธิการฯ กำนาดังคนที่จะประมวลข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ มาเสนอให้คณะกรรมการพิจารณาได้ ความจำกัดในด้านนี้เป็นเหตุให้เลขาธิการซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการนำเสนอได้เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการเป็นส่วนใหญ่ ทำให้กรรมการที่มาจากหน่วยงานอื่นรู้สึกว่าไม่ได้รับประโยชน์สำหรับหน่วยงานของคนเท่าใดนัก

2. กรรมการที่มาจากหน่วยงานอื่นเป็นผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงาน มิได้เป็นผู้ดำเนินงานโดยตรง จึงไม่ทราบรายละเอียดการดำเนินงานของหน่วยงานของตน และไม่สามารถนำเสนอข้อที่ประชุมได้

จากสาเหตุข้อ 1 และ 2 ทำให้การประชุมขาดข้อมูลที่จำเป็น ทำให้คณะกรรมการไม่สามารถตัดสินใจให้มีการดำเนินงานหรือไม่ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้อย่างมั่นใจ ทำให้การประชุมขาดมติสำหรับนำไปดำเนินการที่ชัดเจน

3. กรรมการส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารระดับสูง ซึ่งมีงานต้องรับผิดชอบมากไม่สามารถปลีกเวลามาร่วมประชุมได้ มักส่งตัวแทนมาประชุม ทำให้การประชุมขาดประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการโดยเฉพาะฝ่ายเลขาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงพยายามที่จะปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อถึงวาระที่จะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ในขณะเดียวกันก็พยายามแก้ไขโดยเสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพิ่มขึ้นอีกคณะหนึ่งเรียกว่าคณะกรรมการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ประกอบด้วยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน อธิบดีกรมสามัญศึกษาเป็นรองประธานและกรรมการอื่นอีก 23 คน เพื่อทำหน้าที่ช่วยให้หลักการ แผนงาน วัตถุประสงค์ และนโยบายในการดำเนินงานติดตามผล ประเมินผล และวิจัย ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการได้กำหนดไว้ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่คณะรัฐมนตรีไม่เห็นด้วย และให้แต่งตั้งเป็นคณะอนุกรรมการของคณะกรรมการอำนวยการต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้เสนอให้มีการจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการขึ้น โดย

มีความมุ่งหมายดังนี้¹

1. เพื่อเป็นการช่วยคณะกรรมการอำนวยการฯ ให้ทำงานคล่องตัว
2. เพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างคณะกรรมการฯ กับหน่วยงานต่าง ๆ
3. เพื่อวางแผนสร้างกำลังคน นักวิชาการ ตำราแบบเรียน และอุปกรณ์ช่วยเหลือหน่วยงานต่าง ๆ
4. เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วย Information Center เกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียน

อย่างไรก็ดีที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการฯ มีมติให้ฝ่ายประสานงานกองการศึกษาผู้ใหญ่ ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการ โดยไม่จำเป็นต้องแต่งตั้งเป็นหน่วยงานใหม่ ความขัดข้องในเรื่องนี้ทำให้การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะกองการศึกษาผู้ใหญ่มีงานภาคปฏิบัติมาก ไม่สามารถจัดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทำงานให้คณะกรรมการอำนวยการฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดระบบการเงินเพื่อการศึกษา

ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษานอกระบบระหว่าง พ.ศ. 2508 ถึง 2516 ส่วนใหญ่ได้มาจากงบประมาณแผ่นดิน เงินบำรุงการศึกษา และความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ ในด้านผู้เสียภาษี งบประมาณเพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน ปรากฏในตารางที่ 11

¹ กองแผนงานและวิจัย, กรมการศึกษานอกโรงเรียน, คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน. (เอกสารอัครสำเนา)

ตารางที่ 11
แสดงงบประมาณเพื่อการศึกษาภายนอกระบบโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ
ระหว่าง พ.ศ. 2508-2516¹

ปีงบประมาณ	จำนวนเงิน (บาท)	เพิ่ม - ลด + -
2507	8,133,200	
2508	8,209,500	+ 76,300
2509	9,563,700	+ 1,354,200
2510	8,970,700	- 593,000
2511	11,305,000	+ 2,334,300
2512	13,372,700	+ 2,067,700
2513	15,075,900	+ 1,703,200
2514	22,429,740	+ 7,353,840
2515	29,893,200	+ 6,463,460
2516	51,488,700	+ 22,595,500

ตารางที่ 11 จะเห็นได้ว่าในระยะระหว่างปี 2510-2516 งบประมาณเพื่อการศึกษาภายนอกระบบโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในปี 2515 ถึง 2516 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 78.2 แสดงว่า รัฐบาลได้ให้ความสำคัญของการศึกษาภายนอกระบบโรงเรียนมากขึ้น

¹สำนักงานประมาณ, รายรับรายจ่ายเปรียบเทียบงบประมาณประจำปี 2507-2517, เอกสารงบประมาณฉบับที่ 1.

ในปี พ.ศ. 2513 กระทรวงศึกษาธิการได้วางระเบียบว่าด้วยการเก็บเงินบำรุงการศึกษาในโรงเรียนผู้ใหญ่ และหน่วยอาชีวศึกษาผู้ใหญ่เคลื่อนที่ พ.ศ. 2513 ดังปรากฏในตารางที่ 12

ตารางที่ 12

แสดงอัตราค่าบำรุงการศึกษาของโรงเรียนผู้ใหญ่และหน่วย
อาชีวศึกษาผู้ใหญ่เคลื่อนที่¹

การศึกษาผู้ใหญ่	ระดับ	ภาคเรียน	เก็บเงิน บกศ.	หมายเหตุ
สายสามัญ	1-2	6 เดือน	0	} จ่ายคาสอน 75 % จ่ายค่าบำรุง รร.25
	3	6 เดือน	120	
	4	6 เดือน	180	
	5	6 เดือน	240	
สายอาชีวศึกษา ผู้ใหญ่	หลักสูตร	ต่ำกว่า 300 ชม.	30	
	ระยะสั้น	สูงกว่า 300 ชม.	50	

¹ กองการศึกษาผู้ใหญ่, กรมสามัญศึกษา, ระเบียบและคำสั่งเกี่ยวกับงานการศึกษาผู้ใหญ่
(พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2515) หน้า 72.

ต่อมาในปี พ.ศ.2514 กระทรวงศึกษาธิการได้วางหลักเกณฑ์การจ่ายเงินค่าดำรง
โรงเรียน พ.ศ.2514 ดังนี้

ก. อัตราค่าตอบแทนครูผู้สอนและวิทยากร

1. โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับ 1-2-3	ชั่วโมงละ	20 บาท
2. โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับ 4-5	ชั่วโมงละ	40 บาท
3. โรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพศึกษา ภาคทฤษฎี	ชั่วโมงละ	30 บาท
ภาคปฏิบัติ	ชั่วโมงละ	15 บาท

ข. อัตราค่าตอบแทนครูใหญ่ ครูธุรการและภารโรง ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13

อัตราค่าตอบแทนครูใหญ่ ครูธุรการ และภารโรง

จำนวนห้องเรียน	ค่าตอบแทนเดือนละ		
	ครูใหญ่	ครูธุรการ	ภารโรง
ไม่เกิน 5 ห้อง	450	250	200
6 - 10 ห้อง	700	300	200
11 - 20 ห้อง	1,000	400	200
21 ห้องขึ้นไป	1,200	500	200

ค. ค่าวัสดุ

1. โรงเรียนผู้ใหญ่ สายสามัญ ระดับ 1-2	ที่ไม่ใช้ไฟฟ้า	เดือนละ	40 บาท
	ที่ใช้ไฟฟ้า		10 บาท

2. โรงเรียนผู้ใหญ่ สายสามัญ ระดับ 3-4-5 ที่ไม่ใช้ไฟฟ้า เดือนละ 50 บาท
 ที่ใช้ไฟฟ้า เดือนละ 20 บาท
3. โรงเรียนผู้ใหญ่ สายอาชีพ เดือนละ 100 บาท

ง. ค่าใช้สอย

1. โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ ห้องละ เดือนละ 25 บาท
2. โรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ จะพิจารณาจัดสรรให้ตามความจำเป็น

สรุป

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนระหว่าง พ.ศ. 2508-2516 ได้มีการพัฒนาค่านโยบายในการร่วมมือและประสานงานอย่างจริงจัง มีการขยายวัตถุประสงค์ในด้านการฝึกอาชีพและการศึกษาประชาชนอย่างกว้างขวาง มีการปรับปรุงองค์การบริหารหน่วยงานกลางและภูมิภาคหลายครั้งทั้ง ในด้านโครงสร้าง บุคลากร และการจัดสรรงบประมาณ ให้เป็นระบบงานที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในด้านการดำเนินงานได้มีการปรับปรุงให้เป็นขบวนการต่อเนื่องและสัมพันธ์กันทั้งระบบ นอกจากนี้ยังประสบความสำเร็จอย่างงดงามในการทดลองแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ ทำให้ได้แนวคิดและหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างชัดเจน และเหมาะสมกับสภาพของประชาชน อันจะเป็นแบบฉบับในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของไทยต่อไป